

28. Липшиц С.Ю. 150-летие Московского общества испытателей природы и его роль в развитии флористики, систематики и ботанической географии / С.Ю. Липшиц // Бюллетень Московского общества испытателей природы. – 1955. – Т. 60. Отдел биологический. – Вып. 5. – С. 5 – 15.
29. Липшиц С.Ю. 150-летие Московского общества испытателей природы и его роль в развитии флористики, систематики и ботанической географии / С.Ю. Липшиц // Бюллетень Московского общества испытателей природы. – 1955. – Т. 60. Отдел биологический. – Вып. 6. – С. 3 – 26.
30. Мелехов И.С. Очерк развития науки о лесе в России / И.С. Мелехов; отв. ред. Н.Е. Кабанов. – М.: Изд-во АН СССР, 1957. – 207 с.
31. Мерзленко М.Д. Юбилей старейшего научного общества страны / М.Д. Мерзленко // Известия высших учебных заведений. Лесной журнал. – 1981. – № 2. – С. 131. – (К 175-летию Московского общества испытателей природы).
32. Павловский Е.Н. Краткий очерк деятельности Государственного Всероссийского энтомологического общества за 75 лет его существования (1860-1935 гг.) / Е.Н. Павловский, Н.Н. Филиппев // Энтомологическое обозрение. – 1936. – Т. 26. – № 1-4. – С. 3 – 14.
33. Пермякова А.И. О редакторах Бюллетеня Московского общества испытателей природы за 150 лет / А.И. Пермякова // Бюллетень Московского общества испытателей природы. Отдел геологии. – 1979. – Т. 54. – Вып. 2. – С. 3 – 7.
34. Петрушевский Б.А. Московское общество испытателей природы и его журнал / Б.А. Петрушевский // Земля и Вселенная. – 1979. – № 5. – С. 64 – 69.
35. Потков Л.Л. 150-летие Московского общества испытателей природы / Л.Л. Потков // Вопросы истории естествознания и техники. – 1956. – Вып. 2. – С. 322 – 324.
36. Работнов Т.А. К истории разработки проблем эволюционной теории и экологии в Московском университете и Московском обществе испытателей природы / Т.А. Работнов, В.Н. Тихомиров // Бюллетень Московского общества испытателей природы. Отдел биологии. – 1979. – Т. 84. – Вып. 6. – С. 3 – 4.
37. Семенов С.П. Ленинградскому обществу естествоиспытателей – 100 лет / С.П. Семенов // Природа. – 1969. – № 1. – С. 102 – 104.
38. Теплов Ф.С. К истории первого научного Общества ботаников в Петербурге / Ф.С. Теплов // Ботанический журнал. – 1972. – Т. 57. – № 9. – С. 1173-1176.
39. Тобиас В.И. Всесоюзному энтомологическому обществу 125 лет / В.И. Тобиас // Энтомологическое обозрение. – 1985. – Т. 64. – № 2. – С. 433 – 437.
40. Тобиас В.И. К 125-летию Всесоюзного энтомологического общества / В.И. Тобиас // ЗР. – 1985. – № 6. – С. 60 – 62.
41. Чуринов М.В. Московскому обществу испытателей природы 175 лет / М.В. Чуринов, Е.Н. Огородникова, Г.Р. Хоситашвили // Инженерная геология. – 1980. – № 6. – С. 112 – 114.
42. Шарлемань Н.В. Пятидесятилетие первого объединения орнитологов нашей страны / Н.В. Шарлемань // В кн.: Вторая Всесоюзная орнитологическая конференция. 18-25 августа 1959 г. Тезисы докладов. Вып. 3. – М., 1959. – С. 124 – 125.
43. Шатский Н.С. Геологические науки в Московском обществе испытателей природы. (К 150-летию МОИП) / Н.С. Шатский // Бюллетень Московского общества испытателей природы. – 1955. – Т. 60. Отдел геологический. – Т. 30. – Вып. 5. – С. 125 – 132.
44. Юбилейная научная сессия, посвященная 150-летию Московского общества испытателей природы // Бюллетень Московского общества испытателей природы. – 1956. – Т. 61. Отдел геологический. – Т. 31. – Вып. 2. – С. 101 – 107.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Демуз Інна Олександрівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та культури України ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”.

Наукові інтереси: проблеми історії та історіографії різногалузевих наукових товариств Російської імперії кінця XIX – початку XX ст.

УДК 327,57 (5=4)

АСЕМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ АСЕАН І ЄС: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

Софія ЖЕРЕБЧУК (Київ)

У статті зроблено спробу аналізу історіографії та джерел, присвячених питанню співпраці АСЕАН і ЄС. Також ця характеристика особливостей двосторонньої взаємодії зазначених інтеграційних угруповань.

Ключові слова: АСЕАН, ЄС, АСЕМ, Індонезія, співробітництво.

В статті зроблено спробу аналізу історіографії та джерел, присвячених питанню співпраці АСЕАН і ЄС. Також дана характеристика особливостей двостороннього взаємодіяння зазначених інтеграційних угруповань.

Ключевые слова: АСЕАН, ЕС, АСЕМ, Индонезия, сотрудничество.

Author in this article try to analyze historiography and sources concerning cooperation of ASEAN and EU. Also author give the characteristic of the peculiarities of the two bloc's bilateral relation.

Keywords: ASEAN, EU, ASEM, Indonesia, cooperation.

Регіональна інтеграція – важлива особливість розвитку сучасних міжнародних відносин; у світі практично не залишилося держав, які не були б членами однієї або декількох груп. Інтеграційні угруповання перетворилися на важливий інструмент світової політики, зовнішньоторговельної та інвестиційної світової економіки. Створені 1957 р. Європейське Економічне співтовариство (ЄЕС) і 1967 р. Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) стали найуспішнішими прикладами регіональної інтеграції в Європі та Східній Азії, навколо яких розгортаються інтенсивні інтеграційні процеси, у взаємодії з ними зацікавлені впливові “гравці” світової політики та економіки.

Основні цілі країн АСЕАН і ЄЕС практично однакові – регіональна безпека, політична стабільність, економічний розвиток, збереження конкурентоспроможності в глобалізованому світі. Відмінності лише в методах досягнення цих цілей. У цьому зв’язку актуальним видається дослідження специфіки створення і функціонування, взаємодії цих об’єднань. Розвиток Євросоюзу, взаємини АСЕАН з партнерами по діалогу в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні в рамках Регіонального форуму АСЕАН (АРФ), Східно-Азіатського співтовариства (ВАС), самітів Азія – Європа (АСЕМ) визначають їхню активну участь у будівництві нового світового порядку. Провідні світові держави прагнуть до встановлення тісних контактів і діалогу з АСЕАН і ЄЕС, конкуруючи за вплив у цих регіонах.

Таким чином, тема дослідження є актуальною з наукового та практичного поглядів у силу світових тенденцій розвитку регіональних об’єднань держав, істотних досягнень АСЕАН і ЄЕС, політики Української держави на співпрацю з цими об’єднаннями.

У вітчизняній літературі немає комплексного дослідження взаємовідносин АСЕАН з ЄЕС. Літературу стосовно досліджуваної проблематики слід розділити на видану в період “холодної війни” й після неї.

На увагу заслуговують праці радянських авторів щодо загальної стратегії Заходу стосовно країн, що розвиваються, діяльності міжнародних монополій у країнах Азії та в ПСА, зокрема. Насамперед, це праці Л. Клочковського “Країни Спільного ринку і Південно-Східна Азія”, видана в середині 60-х рр. до утворення АСЕАН, “Імперіалізм і економічна незалежність”, яка розглядає питання економічних відносин західних держав з країнами ПСА, що охоплює період до кінця 60-х рр. [11].

Проблеми інтеграції в ПСА і частково питання відносин країн Асоціації з ЄЕС порушуються в працях, що стосуються більш загальних проблем, пов’язаних з ПСА і безпосередньо країн АСЕАН. Серед них праці Н.П. Малетін, В.В. Самойленко, Б.А. Соловйова, Л.А. Фетуні, М.А. Халдін, Н.М. Хрящової, Т.І. Суліцькій, Ю. Плеханова, А. Рогожина, Чуфрін Г.І., Подберезький І.В. [23, 25], а також збірки Відділу ПСА Інституту Сходознавства АН СРСР [3]. Авторами проводиться аналіз проблем АСЕАН, висвітлюються питання торговельно-економічних відносин Асоціації з європейськими державами, боротьби країн регіону за новий міжнародний економічний порядок, досліджується значення зовнішніх зв’язків країн ПСА для їхнього внутрішнього розвитку. Велика частина цих праць написана в радянський період і має ідеологічне забарвлення.

Підготовлені в Інституті сходознавства колективні праці “АСЕАН в міжнародних політичних відносинах” та “АСЕАН в міжнародних економічних відносинах” під редакцією Г.І. Чуфрін, видані в першій половині 90-х рр., увібрали в себе досягнення вітчизняної науки у вивченні інтеграційних процесів у Південно-Східній Азії і ґрунтуються на новітніх на той час матеріалах і відомостях. У них подана розгорнута картина розвитку АСЕАН, розглядається ступінь її введення в діяльність світової спільноти й вплив на регіональні процеси [33, 34].

Питання, пов’язані з розширенням асоціації, знайшли висвітлення в збірнику “АСЕАН і великі держави в АТР”.

У дослідженні Чан Хьеп [32], у працях Н.П. Малетін, М.М. Бектемірової, І.М. Селіванова розкрито роль АСЕАН і ЄЕС у врегулюванні камбоджійського кризи, процес приєднання СРВ до Асоціації висвітлений у монографіях Є.В. Кобелева [12], Н.П. Малетін, Чан Куок Нгуена й В.М. Мазиріна.

Підсумки діяльності АСЕАН підбиті в матеріалах міжнародної науково-практичної конференції 24 вересня 1997 р. [3]. Процес розвитку Асоціації як важливої інтеграційного угруповання в регіоні аналізується в книзі Д.В. Мосякова й В.А. Тюріна [4]. Еволюція Асоціації за 40 років простежена в монографії Н.П. Малетін [5], у якій автор робить наголос на внутрішньому розвитку організації, показує формування інститутів Асоціації, її участь у розв'язанні різних проблем і діалогові відносини з країнами АТР, Європи, Америки. Ця проблема порушується в праці співробітників Дипломатичної академії РФ [6].

За останні 10 років опубліковано кілька десятків праць, присвячених економіці країн АСЕАН та економічному співробітництву в регіоні. О.Г. Барішнікова, В.Б. Аміров, С.А. Биліняк, І.О. Пахомова, І.О. Рогожин, Г.І. Чуфрін та ін. у своїх працях розглядають проблеми регіоналізму, глобалізму, наслідки економічної кризи, загальноекономічні проблеми розвитку ПСА [7]. Погляди досліджень викладені в збірниках “Південно-Східна Азія. Актуальні проблеми розвитку” за 1999 – 2008 рр. Частково до цієї ж проблематики слід віднести праці Г.М. Костюніна [8] і В.В. Міхеєва, у яких ця порівняльна характеристика АТЕС і АСЕМ. Питання двосторонніх відносин АСЕАН і ЄС частково порушені в книзі Н.П. Малетін [17].

У навчальному посібнику “Схід / Захід. Регіональні підсистеми і регіональні проблеми міжнародних відносин” розглядаються дискусійні питання функціонування окремих регіонів світу [10].

У працях вітчизняних дослідників розглядаються етапи формування та розвитку Європейського Союзу. Важливе місце в історіографії займають опубліковані в середині 80-х рр. збірники статей, у яких на основі аналізу витоків та еволюції планів “об’єднання Європи” показані тенденції інтеграційної політики, можливі наслідки для Західної Європи й міжнародних відносин, перспективи економічної та політичної інтеграції, результати, досягнуті ЄС [7].

В.Г. Баранівський узагальнює інтеграційний досвід Західної Європи до середини 80-х рр. і дає панорамну картину зовнішніх зв’язків ЄС, визначає важливість кожного з напрямів, вузлові точки його функціонування, співвідношення з іншими напрямками.

Проблеми європейської інтеграції розглядаються в підручнику “Сучасні міжнародні відносини і світова політика” [6], у статтях М.М. Наринського та В.Г. Барановського.

У змістовній праці про розширення зв’язків ЄС і Росії, підготовленої провідними фахівцями з проблем Європейської інтеграції, досліджуються найважливіші напрями діяльності ЄС з просування на Схід і під кутом зору стратегічного партнерства Росії та ЄС, нові тенденції в розвитку постбіполярної Великої Європи, розкриваються їхні рушійні сили й проблеми. Автори розглядають можливі наслідки актуальних загальноєвропейських процесів для різних груп країн: старих і нових членів Євросоюзу, його потенційних учасників та Росії [3].

Сама назва монографії І.І. Хохлова “Наднаціонального в політиці Європейського Союзу” фактично відповідає на питання, чому АСЕАН не є азіатським ЄС, підкреслює, що саме в “наднаціональному” характері ЄС полягає головна особливість політичної системи ЄС, дає визначення цього терміна й аналізує конкретні вияви наднаціональності в практиці європейського Союзу. Використовуючи історичний підхід, автор проаналізував основні етапи та фактори європейської інтеграції, систематизував і встановив, коли і за яких умов уперше виявилися риси наднаціональності, яка була динаміка процесу просування до політичного союзу [4].

Слід зазначити українського дослідника цього питання доктора політичних наук, професора Дипломатичної академії України при МЗС України С.О. Шергіна.

З досліджень, що проводяться в країнах АСЕАН, слід назвати публікації наукових центрів, відповідальних працівників секретаріату АСЕАН.

Сінгапурський Інститут досліджень Південно-Східної Азії (Institute of Southeast Asian Studies, ISEAS) випустив ряд праць, присвячених розвитку Асоціації. Колишній Генеральний секретар АСЕАН Р. Северіно в книгах “На шляху до Спільноти безпеки АСЕАН” розглядає аспекти політичного співробітництва держав-членів Асоціації у сфері безпеки на шляху до формування Спільноти безпеки АСЕАН, про створення якого заявлено в другій Декларації згоди АСЕАН 2003 р. У праці “АСЕАН сьогодні і завтра” він аналізує проблеми, з якими зіткнулася АСЕАН і які можуть виникнути. Він дає свою оцінку перспективам створення “Спільноти АСЕАН”, уважаючи мету реальною, а шлях до неї не завжди гладким [1].

У збірнику “Розробка Хартії АСЕАН: пропозиції Інституту досліджень Південно-Східної Азії” (2005 р.) дослідники АСЕАН докладно викладають пропозиції для внесення до майбутнього Статуту [2]. Слід зазначити, що проект Хартії виявився чіткішим ніж її прийнятий варіант. У виданому англійською мовою спільно з ISEAS збірнику ICEMB “Відносини АСЕАН – Росія” висвітлюються перспективи створення триєдиного “Спільноти АСЕАН” і деякі аспекти зовнішньої політики Асоціації [3].

Важливе місце займають видання Джакартського центру стратегічних і міжнародних досліджень (Centre for Strategic and International Studies – CSIS), що займається політичним аналізом. Серед співпрацівників Центру найбільші індонезійські політологи, міжнародники, історики, соціологи, а також зарубіжні фахівці в галузі суспільних наук. Серед колективних праць учених CSIS робота, у якій аналізується роль і місце АСЕАН у регіональній і міжнародній політиці та економіці, присвячену 20-річчю Центру, заснованого 1971 р. У ній висвітлюються питання співробітництва держав АСЕАН – координація експорту, взаємодія на політичному рівні, зусилля з реалізації ЗОПФАН, участь у врегулюванні камбоджійського кризи, перспективи створення системи колективної безпеки [4]. Цим проблемам присвячена праця керівника CSIS Юсифа Вананд [5].

Видана Куала-Лумпурський інститутом міжнародних відносин книга “АСЕАН на роздоріжжі” являє собою збірник статей відомих вчених і політичних діячів як малайзійських, так і зарубіжних, у яких аналізуються різні аспекти співпраці країн Асоціації, насамперед, економічного. У ній частково порушені й відносини з різними контрагентами, зокрема з ЄС. Значущість, що додається з цього видання, підкреслюється тим, що вступне слово до нього написано прем’єр-міністром Малайзії М. Мохамадом [1].

В’єтнамська дослідниця Чана Хьеп аналізує етапи розвитку АСЕАН від створення до 2000 р., показує його роль у врегулюванні регіональних конфліктів та історію вступу держав Індокитаю в Асоціацію, досвід участі В’єтнаму в АСЕАН [14]. Велику увагу розвитку АСЕАН, місцю в ній Сінгапуру приділено в книзі Лі Куан Ю “Сінгапурська історія. Із “третього світу” – у перший”, написаної у вигляді мемуарів [14]. З камбоджійських досліджень слід відзначити праці Кім Као Хорна, у яких розкрита позиція Камбоджі в питанні вступу в АСЕАН, уроки, досвід і проблеми, які слід урахувати після перетворення Асоціації в АСЕАН – 10 [5].

При розробці триєдиної Спільноти АСЕАН і його соціально-культурної складової розробниками враховувалися висновки та рекомендації колективного дослідження цієї тематики в збірнику, присвяченому асеанівській ідентичності у сфері розвитку та культури, у якому наголошується важливість міжнаціонального спілкування, перетворення Асоціації з “міжурядової і чиновницької” в товариство народів країн ПСА [6].

Відзначаючи збільшувану кількість публікацій у країнах АСЕАН, слід констатувати, що тема взаємовідносин з ЄС не знаходить комплексного висвітлення, особливо у світлі різючих змін на європейському континенті й надзвичайно активною діяльністю АСЕАН на азіатському напрямку. З наявних у розпорядженні дисертанта досліджень з цієї проблеми можна назвати лише невелику брошуру “Відносини між ЄС і АСЕАН. Минуле, сьогодні та майбутнє”, видану 2000 р. камбоджійського Інститутом співробітництва та світу.

Що ж стосується західних авторів, то необхідно назвати працю відомого норвезького вченого, директора Нобелівського інституту Гая Лундестата “Схід, Захід, Північ, Південь”. Основні напрями зовнішньої політики 1945 – 1996 рр.”, Перекладену російською мовою і видану в Москві [15]. У книзі англійського дослідника Пітера Кальвокоресси “Світова політика 1945 – 2000 рр.”, також виданій у Москві, дано глибокий аналіз процесу становлення та розширення Євросоюзу [8].

Найбільш широким і різноманітним питанням асеанівської інтеграції присвячена книга японських дослідників 20-річчю АСЕАН [3], написана колективом фахівців Токійського інституту міжнародних відносин, які схильні розглядати багато моменів історії АСЕАН під “японським” кутом зору, в якій основний акцент зроблено на політичні та економічні аспекти інтеграції і відносини Асоціації з Японією, Китаєм, США й СРСР.

Проблеми врегулювання камбоджійського кризи й ролі в цьому АСЕАН і ЄС присвячене дослідження “Камбоджа і регіональна стабільність. АСЕАН і конструктивна залученість” [12]. Монографія Д. Маккорміка про політику Європейського союзу [11] дає сучасне бачення проблем європейської інтеграції, їхнє співвідношення і пріоритетність.

Говорячи про дослідження власне зовнішньої політики ЄС необхідно відзначити монографії, які формували концептуальне уявлення автора про цей аспект європейської Інтеграції, – “Глобальна Європа. Європейський Союз у світовій політиці” і “Європейські глобальні зв'язки. Європейське співтовариство та міжрегіональне співробітництво” [6]. Специфічне бачення через аналіз механізмів Асоціації преференційної торгівлі офіційної допомоги розвитку відносин європейців з країнами “третього світу” подане в книзі “Європейське співтовариство і країни, що розвиваються” [7].

За своєю структурою і системного характеру викладу ця праця, на думку автора, залишається лідером серед досліджень за темою взаємодії ЄС з країнами “третього світу”.

До історіографії слід віднести статті наукового характеру в широко відомих виданнях: “Азія і Африка сьогодні”, “Схід”, “Міжнародне життя”, “Світова економіка і міжнародні відносини”, “Поліс”, “Проблеми Далекого Сходу”, “Експерт”, “ASEAN Review”, “Asian Affairs”, “Asia Magazine”, “Asia Pacific Community”, “Asian Perspective”, “Asia Research Bulletin”, “Asia week”, “Asian Survey”, “The Economist”, “Far eastern Economic review”, “Foreign Affairs”, “Newsweek”.

Найважливішу частину досліджень цього питання становлять джерела, які умовно можна поділити на три групи. Першу становлять офіційні документи АСЕАН, вирішення її самітів і матеріали конференцій міністрів закордонних справ, які є нормативно-правовою базою функціонування Асоціації.

У другій групі документи, що стосуються створення, реформування, розширення та функціонування ЄЕС / ЄС. Усі вони перекладені російською мовою. Особливу увагу при написанні дива приділено аналізу проекту конституції ЄС і Лісабонської Договору про реформу ЄС від 06.12.07 та ін. [5]

Свого роду “енциклопедією” і найважливішим путівником із запутаного лабіринту Європейської інтеграції стало фундаментальне видання “Європейський Союз: основоположні акти у редакції Лісабонського договору з коментарями” (за ред. С.Ю. Кашкіна), де дається висококваліфікований повний переклад російською мовою основоположних актів Європейського Союзу в новітній редакції, яка впливає з Лісабонського договору (“Договір про реформу” ЄС) від 13.12.07.

Ці документи уможливили проаналізувати основні віхи та етапи на шляху як європейської, так і південно-східно-азіатської інтеграції, зрозуміти їхні особливості й специфіку, складний процес, пов'язаний з їхнім розширенням, що спричинили до формування до теперішнього часу АСЕАН у складі 10 країн і ЄС – 27 країн.

Третю групу джерел утворюють спільні документи АСЕАН – ЄЕС до перетворення його 1993 р. до Євросоюзу, а також в наступний період взаємодії та співпраці Асоціації і ЄС, у тому числі і в рамках АРФ, яке після першого саміту Азія – Європа (АСЕМ) 1996 р. у Бангкоку йде ніби паралельно в ширшому форматі в рамках АСЕМ [1].

Аналіз цих документів дав точніше та об'єктивніше оцінити з позицій сьогодення основні напрями взаємодії двох провідних інтеграційних угруповань і визначити його можливі перспективи.

Відносини з ЄС займають особливе місце в структурі міжнародних зв'язків АСЕАН, що обумовлено не тільки тим, що ЄС є одним з ключових економічних партнерів Асоціації, а й самою специфікою взаємодії між двома найбільшими регіональними інтеграційними блоками.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. 30 лет АСЕАН: Итоги и перспективы. Материалы международной научно-практической конференции 24 сентября 1997 г. МГИМО(У). М., 1998.
2. АСЕАН в системе международных политических отношений. М., 1993.
3. АСЕАН в системе международных экономических отношений. М., 1994.
4. АСЕАН и ведущие страны АТР: проблемы и перспективы. Сборник статей. М., 2002.
5. Бектимирова Н.Н., Селиванов И.Н. Королевство Камбоджа: политическая история (1953 – 2002). М., 2002.
6. Внешнеэкономические связи стран Юго-Восточной Азии. М., 1980; Юго-Восточная Азия. М., 1983.
7. Восток – Запад. Региональные подсистемы и региональные проблемы международных отношений: Учеб. пособие / Под ред. М. Воскресенского. М., 2002.
8. Документы, учреждающие Европейские сообщества. Документы Европейского Союза. Т.1. М., 1994.
9. Западно-европейская интеграция: проекты и реальность / Под ред. В.Б. Княжинского, М., 1986.
10. Кальвокоресси П. Мировая политика 1945 – 2000 / Пер. с англ. М., 2003.
11. Ключковский Л.Л. Общий рынок и страны Юго-Восточной Азии. М., 1966.

12. Кобелев Е.В., Малетин Н.П., Чан Куок Нгуен. Вьетнам в системе международных отношений / МГИМО. М., 1995.
13. Костюнина Г.М. Азиатско-Тихоокеанская экономическая интеграция, М., 2002.
14. Ли Куан Ю. Сингапурская история. Из “третьего мира” – в первый, М., 2005.
15. Лундестад Г. Восток, Запад, Север, Юг. Основные направления международной политики, перевод с английского, М., 2002.
16. Мазырин В.М. Современный Вьетнам: реформы, обновления, модернизация (1986 – 1997). М., 1999.
17. Малетин Н.П. АСЕАН в системе международных отношений / МГИМО. М., 1982.
18. Малетин Н.П. АСЕАН: Три десятилетия внешней политики (1967 – 1997). М., 1999.
19. Малетин Н.П. АСЕАН: четыре десятилетия развития / МГИМО(У). М., 2007.
20. Малетин Н.П. Внешняя политика Камбоджи. МГИМО. М., 2004.
21. Михеев В.В. Глобализация и азиатский регионализм. Выводы для России. М., 2001.
22. Мосяков Д.В., Тюрин В.А. История Юго-Восточной Азии. М., 2004.
23. Плеханов Ю.А., Рогожин А.А. Экономика и политика стран АСЕАН. М., 1985.
24. Расширение ЕС и Россия / Под ред. О.В. Буториной. М., 2006.
25. Самойленко В.В. АСЕАН: политика и экономика. М., 1982.
26. Современные международные отношения и мировая политика. Учебник / МГИМО(У); под ред. А.В. Торкунова. М., 2004.
27. Соловьев Б.А., Фетуни Л.А. Экономическая политика империализма в Азии. М., 1979.
28. Тексты итоговых документов саммитов АСЕМ [Электронный ресурс] URL:www.aseanboard.org
29. Хальдин М.А. АСЕАН без иллюзий. М., 1983.
30. Хан Хьеп. История Ассоциации государств Юго-Восточной Азии (АСЕАН) 1967 – 2000 гг. М., 2002.
31. Хохлов И.И. Наднациональность в политике Европейского Союза. М., 2007.
32. Чан Хьеп. История Ассоциации государств Юго-Восточной Азии (АСЕАН) 1967 – 2000 гг. М., 2002.
33. Чуфрин Г.И., Подберезский И.В. Становление региона: интеграционные процессы в Юго-Восточной Азии. М., 1989.
34. Чуфрин Г.И. Амиров В.Б. Восточная Азия: между регионализмом и глобализмом. М., 2004.
35. ASEAN in a Changed Regional and International Political Economy. The Center for strategic and International Studies, Jakarta, 1995.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Жеребчук Софія Валентинівна – аспірант Дипломатичної академії України при МЗС України.

Наукові інтереси: історія південно-східної Азії.

УДК: 94(5)

ПРОПАГАНДИСТСЬКЕ СУПРОВОДЖЕННЯ РАДЯНСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ ДО АФГАНІСТАНУ

Олександр КОВАЛЬКОВ (Кіровоград)

Проаналізовано механізм пропагандистського супроводження радянського вторгнення до Афганістану з трьох основних напрямків: на міжнародній арені, у середині країни та серед військовослужбовців, яких відправляли на службу до ДРА.

Ключові слова: Демократична Республіка Афганістан, Обмежений контингент радянських військ, радянське вторгнення, пропагандистське супроводження.

Проанализировано механизм пропагандистского сопровождения советского вторжения в Афганистан по трем основным направлениям: на международной арене, внутри страны и среди военнослужащих, направляемых на службу в ДРА.

Ключевые слова: Демократическая Республика Афганистан, Ограниченный контингент советских войск, советское вторжение, пропагандистское сопровождение.

Mechanism of advocacy support the Soviet invasion of Afghanistan in three main areas: on the international scene, both internally and among soldiers deployed for service in DRA is analyzed.

Keywords: Democratic Republic of Afghanistan, the Limited contingent of Soviet forces, the Soviet invasion, advocacy support.

Дев'ятирічна війна, яку СРСР вів у Демократичній Республіці Афганістан, стала однією з найбільш масштабних подій міжнародного життя доби “холодної війни”. Вона значно поглибила афганську кризу, започатковану так званою Квітневою (Саурською) революцією 1978 р., справила колосальний вплив на суспільно-політичний і соціально-економічний розвиток Радянського Союзу, а також на увесь спектр міждержавних відносин у світі. Інтерес дослідників різних напрямків до подій в Афганістані з роками не згасає, про що свідчить широка історіографічна база. Про війну в Афганістані написано близько тисячі праць [1]. Щоправда, переважна частина цього доробку стосується історії військових дій, особливостям